

СПЕЦИФИЧНЕ ПРОФЕСИОНАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ ВАСПИТАЧА У ПЕНАЛНИМ УСТАНОВАМА КАО ТЕОРИЈСКО-ЕМПИРИЈСКИ ПРОБЛЕМ ИНКЛУЗИЈЕ

Гордана Дукић¹

Министарство просвјете и културе Републике Српске

Сажетак: *Комплексност и мултидисциплинарност преваспитног третмана чији је циљ ресоцијализација, за васпитаче представља суочавање са различитим потребама осуђеника и примјену флексибилних програма третмана у чему се препознаје инклузија. Зато је потребно да васпитачи поред општих (генеричких) имају развијене и специфичне професионалне компетенције које смо истражили као теоријско – емпиријски проблем инклузије. Идентификовали смо ставове васпитача о специфичним професионалним компетенцијама за препознавање и разумијевање етиологије и феноменологије поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела, затим компетенције за креирање и провођење програма третмана, процјену стања и потреба осуђених особа, компетенције за професионални развој и комуникацијске способности. Анализирали смо дескриптивне статистичке показатеље за сваку групу поменутих специфичних професионалних компетенција, те интерпретирали њихов значај и улогу у контексту преваспитног рада васпитача на ресоцијализацији односно оспособљавању осуђеника за прихватање позитивних друштвених вриједности и поново укључивање у друштво.*

Кључне ријечи: *специфичне професионалне компетенције, васпитачи, инклузија, преваспитни третман и ресоцијализација осуђеника.*

Увод

Васпитачи проводе преваспитни третман са циљем постизања ресоцијализације осуђених особа (даље у тексту: осуђеника), што је веома специфичан и захтјеван посао, јер је основни смисао ресоцијализације у оспособљавању осуђеника да поштују друштвене вриједности и да се на тој основи поново укључују у друштво. Осуђеник је централна личност савременог, инклузивног третмана што детерминише професионалне компетенције васпитача. Васпитачи проводе одговарајуће програме преваспитања усклађене с индивидуалним способностима и потребама осуђеника током третмана у пеналној установи, али и при изласку на слободу и поново укључивање у друштво (постпенални третман). Зато је потребно да васпитачи поред општих (генеричких) компетенција имају развијене специфичне професионалне компетенције које представљају системе знања, вјештина, способности и мотивационих диспозиција, које обезбјеђују успјешну реализацију професионалних активности. То је разлог наше одлуке да истражимо специфичне професионалне компетенције као теоријско-емпиријски проблем инклузије. Претпоставили смо да васпитачи имају изграђене ставове о способностима које су неопходне за обављање њиховог посла, на третману и ресоцијализацији осуђеника. Након теоријског истраживања овог проблема приступили смо идентификацији ставова васпитача о специфичним професионалним компетенцијама за: препознавање и разумијевање етиологије и феноменологије поремећаја у понашању и вршењу кривичних дјела, креирање и провођење програма третмана, процјену стања и потреба осуђених особа, професионални развој и комуникацијске способности.

¹ e-mail: goga.dukic@gmail.com

Теоријски приступ

Провођење преваспитног третмана, са циљем постизања ресоцијализације осуђеника је захтјеван процес и зато се од васпитача очекује истрајност у раду и компетентност, што подразумијева добро познавање струке и континуирано усавршавање. Како наводи М. Дојдер – Трбојевић: „ Рад у пеналној установи, подразумијева рад с људима који су лишени слободе, од којих су неки зависници, ментално поремећени, неки су оскудних друштвених и образовних вјештина, а многи од њих потичу из маргиналних група друштва. Неки од њих представљају и јавну пријетњу, опасни су и агресивни, а неки покушавају побјећи на сваки начин. Нико од њих не жели бити у затвору. Свако од њих је особа за себе. Зато је васпитачу потребна велика вјештина и лични интегритет да би овај посао обављао на професионалан начин“ (М. Дојдер – Трбојевић, 2009. стр.58).

Пошто је сврха кажњавања ресоцијализација, потребно је размотрити њено појмовно одређење. Према Милутиновићу, ресоцијализација значи враћање осуђеника у друштвену заједницу, оспособљеног да живи и ради друштвено усклађеним животом, да нормално и успјешно обавља друштвене дјелатности (Милутиновић, 1977). Према Николићу, појам ресоцијализације се дефинише као процес поступног реинтегрисања преступника из криминалне подгрупе у друштвену заједницу као групу. Тај циљ се остварује преваспитањем као планским и систематским дјеловањем на личност преступника у казнено поправној установи (Николић, 2000). Дакле, треба провести преваспитни третман, који према Елезовићу подразумијева отклањање индивидуалних узрока криминалитета (Елезовић, 2003). Други га сматрају динамичним, временски недефинисаним процесом. Према Мацановићу, под третманом се углавном подразумијева примјена институционалних и ванинституционалних мјера преваспитања према осуђеницима и њихово социјално адаптирање, односно оспособљавање за нормалан живот на слободи (Мацановић, 2014). Исти аутор појашњава да је третман свеобухватни програм активности и мјера које се утврђују на почетку издржавања казне за сваку осуђену особу појединачно, с циљем да јој се помогне у адаптацији на услове живота и рада у заводу, да се оспособи за одређену радну активност, да одржи радну и здравствену способност, да отклони одређене негативности, да се по отпуштању са издржавања казне нормално укључи у социјалну средину одакле је дошла (Ibidem). Из наведеног се може закључити да се преваспитни третман и ресоцијализација могу довести у везу са појмом инклузија за коју је, такође, потребно појмовно одређење.

Појам инклузија има поријекло у латинском језику, а представља изведеницу која значи укључивање, укљученост, обухватање (Сузић, 2008). Иако већина теоретичара избјегава дефинисати инклузију, углавном се слажу да појам инклузија у социјалном смислу подразумијева укључивање појединца у одређену заједницу која је мање или више затворена или отворена цјелина (Ibidem), док поједини аутори разматрајући инклузију у образовању истичу примјену флексибилних планова и програма, те наставнички приступ са осјећајем за различите потребе ученика (Дуга, 2006). Теоријски налаз, такође упућује на закључак да се инклузија не ствара у вакуму, него да је то процес који захтијева суочавање са многим изазовима. Исто се може рећи за ресоцијализацију и савремени преваспитни третман, који подразумијева флексибилност програма и приступ заснован на уважавању различитих потреба осуђеника, а што захтијева велико знање и способности васпитача. Зато васпитачи поред општих, треба да имају развијене и специфичне професионалне компетенције.

Да бисмо дефинисали професионалне компетенције треба поћи од дефиниције професије. У Педагошком лексикону налазимо: „Професија (lat.profesio– занат, посао) је оспособљеност појединца за дјелатност коју обавља према друштвеној подјели рада, као и за радне задатке које обавља у оквиру одређеног подручја рада“ (Педагошки лексикон, 1996, стр. 410). Професија васпитача у пеналним установама, у контексту ове дефиниције, значила би оспособљеност појединца за радне задатке које обавља у оквиру васпитно-преваспитног и образовног рада са осуђеницима који се налазе на издржавању казне у пеналним установама. Зато је важно истаћи појмовна одређења ових компетенција, које Драго Бранковић критички анализира, те указује на термилошке и садржинске разлике компетенција. Исти аутор такође указује на основне конструкте професионалних компетенција (знање, мишљења, увјерења) уз које је неопходно укључити и неке друге, као што су: способност за критичност, аналитичко

мишљење, креативност, толерантност, иновативност, способност тимског рада, самосталност и самоиницијативност (Бранковић, 2011). За различита подручја дјеловања, постоје и различите врсте компетенција. Према Драженку Јоргићу, приказати значење термина професионалне компетенције значи разграничити појам професија од појма компетенција и довести их у везу интегралног значења. Исти аутор наводи да је поред појма професија, често у употреби појам струка и закључује да су професионалне компетенције системи знања и способности успјешног дјеловања појединаца у оквиру одређене струке (Јоргић,2008).

Након проучавања педолошке литературе и докумената, те појединих студијских програма за „помажуће професије“ и разговора са васпитачима и другим стручњацима из ове области, определили смо се да истражимо сљедеће професионалне компетенције, које смо због природе посла васпитача, назвали специфичне професионалне компетенције (Дукић, 2011), а то су:

Компетенције за препознавање и разумијевање етиологије и феноменологије поремећаја у понашању и вршењу кривичних дјела: разумијевање узрока поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела; способност препознавања различитих појавних облика поремећаја у понашању и кривичних дјела у различитим фазама развоја; оспособљеност за „препознавање“ и комуникацију са осуђеним особама-овисницима у рјешавању питања и проблема њихове болести овисности; способност разумијевања криминалитета као индивидуалне и друштвене појаве; способност препознавања психичких поремећаја, ментално ретардираних починилаца кривичних дјела;

Компетенције за креирање и провођење програма третмана: оспособљеност за креирање и анализу интервенцијских програма третмана; теоријску и практичну оспособљеност за примјену савремених метода промјене животног стила; оспособљеност за третман насилних починилаца кривичних дјела; оспособљеност за третман сексуалних преступника; оспособљеност за рјешавање специфичних проблема у екстремним условима рада, карактеристичним за пеналну установу;

Компетенције за процјену стања и потреба осуђених особа: способност за процјену потреба осуђених особа; способност за мониторинг понашања осуђених особа; способност за процјену личних особина и стања осуђених особа; способност у којој мјери се заступају права осуђених особа; способност за савјетодавни рад са осуђеним особама;

Компетенције за професионални развој: способност учења из властитог искуства; способност контролисања и спречавања професионалног сагоријевања; способност стварања професионалног идентитета; способност критичког процјењивања властитог рада; способност за даље професионално усавршавање.

Комуникацијске компетенције: способност активног слушања саговорника; способност одржавања и развијања ефикасних радних односа; способност одржавања сигурних начина комуникације са колегама; способност примјене етичких принципа у раду; способност усаглашавања мишљења са тимом;

Образложићемо само неке од предложених компетенција, као што су компетенције за препознавање и разумијевање етиологије и феноменологије поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела које су једна од претпоставки за боље сагледавање и разумијевање субкултуре из које долазе починиоци кривичних дјела, а посебно да би се одредила типологија, категоризација и класификација осуђених особа, те предложио адекватан програм поступања (третман). Значајно је поменути етиолошку и феноменолошку класификацију поремећаја понашања и личности код младих. Овдје би требало разликовати узроке као посљедицу соматогених психичких поремећаја, узроке у вези с ендегеним психозама и развојне узроке (перистатично условљене). Захтјеви рада са младима према којима су изречене санкције или васпитне мјере, а који пате од поремећаја понашања и личности, претпостављају познавање појавних облика, односно спољашњих симптома преко којих се поремећаји изражавају као нпр: дисоцијални поремећаји укључивши и деликвенцију, поремећаји навика, учења, рада, стања дисфорије, анксиозна стања и остале симптоматологије.

Кад су у питању компетенције за креирање и провођење програма третмана васпитач треба бити оспособљен за разумијевање основних појмова везаних за педолошки третман, да познаје принципе дјелотворних програма, процјену дјелотворности програма, као и главне недостатке програма третмана. Треба да зна да најефикаснији програми третмана комбинују

бихејвиорално-когнитивни приступ и условљену аверзију, усавршавање вјештина, когнитивно реструктурирање и спречавање рецидива. Ове терапије се често допуњавају са другим терапијама. Такође се сматра да особље представља значајан ресурс који може унаприједити корективне поступке и праксе, као и саме резултате. Улога васпитача у процесу рехабилитације је јако битна. Њихов одабир, обука, подршка иостанак у установи су исто тако важни за рехабилитацију осуђеника колико и инструменти процјене и програми.

Кад су у питању компетенције за професионални развој треба истаћи да су образовање и професионални развој васпитача важно питање с обзиром да од квалитета васпитачког кадра много зависе третман и ресоцијализација осуђеника. Кад говоримо о квалитету образовања васпитача не мислимо само на њихово иницијално образовање, већ на стручно усавршавање и професионални развој. Зато указујемо на релевантан андрагошки проблем који се често формулише питањем: „Зашто одрастао човјек учи?“ Бранковић наводи да су теоријска проучавања и емпиријска истраживања показала да на процес учења одраслог човјека највише утиче мотивација, а према најчешће кориштеној класификацији, процес учења одраслог човјека детерминишу три групе мотива: мотив задовољства, мотив самопоштовања и мотив поштовања других. Бранковић, такође сматра да су ниво зрелости, психолошке карактеристике личности, те мотивација за учење, најбитније одреднице одраслог човјека у васпитно-образовном процесу. Оне директно утичу на макро и микро организацију андрагошког процеса и позицију одраслог човјека у том процесу (Бранковић, Илић, 2003, стр.340). Дакле, важно је да у нашем раду идентификујемо и анализирамо ставове васпитача о компетенцијама за професионални развој као и ставове васпитача о комуникацијским компетенцијама, јер је њихова улога у артикулацији и трансферу знања и умијећа васпитача у преваспитном третману од изузетне важности како за особље третмана, тако и за осуђене особе. Посебно истичемо значај компетенција за процјену стања и потреба осуђених особа које су доминантне у инклузивном преваспитном третману.

Све наведене компетенције су само дио система знања, вјештина, способности и увјерења, који у великој мјери омогућују васпитачима обављање основног професионалног задатка, тј. преваспитног третмана који је у функцији ресоцијализације осуђених особа.

Методологија истраживања

Поред теоријског проучавања релевантне литературе конципирани смо методолошке основе које су у фокусу овог емпиријског рада.

Проблем: Специфичне професионалне компетенције васпитача у пеналним установама као теоријско-емпиријски проблем инклузије.

Предмет: Идентификација ставова васпитача о специфичним професионалним компетенцијама. На основу одређеног предмета истраживања, дефинисали смо циљ истраживања и конкретизовали истраживачке задатке.

Циљ: Идентификовати, анализирати те интерпретирати ставове васпитача о специфичним професионалним компетенцијама и изразити њихов значај и улогу у контексту третмана и ресоцијализације.

Задаци:

1. идентификовати ставове васпитача о компетенцијама за препознавање и разумијевање узрока и појавних облика поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела;
2. идентификовати ставове васпитача о компетенцијама за креирање и провођење програма третмана;
3. идентификовати ставове васпитача о компетенцијама за процјену особина, стања и потреба осуђених особа;
4. идентификовати ставове васпитача о компетенцијама за професионални развој;
5. идентификовати ставове васпитача о комуникацијским компетенцијама;
6. анализирати статистичке показатеље поменутих специфичних професионалних компетенција и интерпретирати њихов значај и улогу у контексту преваспитног третмана и ресоцијализације.

Главана хипотеза: претпостављамо да васпитача имају изграђене ставове о специфичним професионалним компетенцијама.

1. помоћна хипотеза: претпостављамо да васпитачи имају изграђене ставове оспособностима за препознавање и разумијевање узрока и појавних облика поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела;

2. помоћна хипотеза: очекујемо да васпитачи имају изграђене ставове о способностима за креирање и провођење програма третмана;

3. помоћна хипотеза: претпостављамо да васпитачи имају изграђене ставове о способностима за процјену особина, стања и потреба осуђених особа;

4. помоћна хипотеза: очекујемо да васпитачи имају изграђене ставове о оспособљености за професионални развој;

5. помоћна хипотеза: сматрамо да васпитачи имају изграђене ставове о комуникацијским компетенцијама.

У проучавању и истраживању специфичних професионалних компетенција васпитача у пеналним установама користили смо сљедеће научно-истраживачке методе: методу теоријске анализе и синтезе и survey - истраживачку методу. У складу са наведеним истраживачким методама, користили смо и одговарајуће истраживачке технике: анализу садржаја, анализу документације, интервју, анкетирање, скалирање и рангирање. У истраживању примјењени су сљедећи инструменти: протокол за анализу садржаја, протокол за анализу документације, питања за везани интервју, скале самопроцјене специфичних професионалних компетенција васпитача у пеналним установама СКВАС. Након проучене доступне психолошке литературе, образовних програма за школовање васпитача иведеног интервјуа са васпитачима, конструисали смо скалу самопроцјене специфичних професионалних компетенција (комбинована дескриптивна, Ликертовог типа) и примјенили технику скалирања. Скала поред општих података садржи и 25 индикатора (ајтема) специфичних компетенција разврстаних у пет група, односно субскалара у нашем инструменту. Самопроцјена специфичних професионалних компетенција вршена је заокруживањем једног броја од 1 до 5, гдје су бројеви имали значење: 1 – уопште нисам оспособљен/а; 2 – недовољно сам оспособљен/а; 3 – дјелимично сам оспособљен/а; 4 – оспособљен/а сам; 5 – потпуно сам оспособљен/а.

Поред општих података који се односе на назив установе, посао који васпитач обавља у оквиру преваспитног третмана, ниво образовања, године радног стажа и пола васпитача, скала СКВАС садржи индикаторе за: компетенције за препознавање и разумијевање етиологије и појавних облика поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела СКВАС1-2-5-6-7 (разумијевање узрока поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела; способност препознавања различитих појавних облика поремећаја у понашању и кривичних дјела у различитим фазама развоја; оспособљеност за препознавање и комуникацију са осуђеним особама-овисницима у рјешавању питања и проблема њихове болести овисности; способност разумијевања криминалитета као индивидуалне и друштвене појаве; способност препознавања психичких поремећаја, ментално ретардираних починиоца кривичних дјела); компетенције за креирање анализу и провођење програма третмана СКВАС3-8-9-10-13 (оспособљеност за креирање и интервенцијских програма третмана; теоријску и практичну оспособљеност за примјену савремених метода промјене животног стила; оспособљеност за третман насилних починилаца кривичних дјела; оспособљеност за третман сексуалних преступника; оспособљеност за рјешавање специфичних проблема у екстремним условима рада, карактеристичним за пеналну установу); компетенције за процјену стања и потреба осуђених особа СКВАС4-11-21-24-25 (способност за процјену потреба осуђених особа; способност за мониторинг понашања осуђених особа; способност за процјену личних особина и стања осуђених особа; способност у којој мјери се заступају права осуђених особа; способност за савјетодавни рад са осуђеним особама); компетенције за професионални развој 15-16-17-18-19 (способност учења из властитог искуства; способност контролисања и спречавања професионалног сагоријевања; способност стварања професионалног идентитета; способност критичког процјењивања властитог рада; способност за даље професионално усавршавање); комуникацијске компетенције СВАС14-22-23-12-20 (способност активног слушања

саговорника; способност одржавања и развијања ефикасних радних односа; способност одржавања сигурних начина комуникације са колегама; способност примјене етичких принципа у раду; способност усаглашавања мишљења са тимом).

На цијелој скали утврђена је поузданост (релијабилност) $\alpha=0,85$ (Кронбахов алфа коефицијент). Дискриминативност скале провјерили смо примјеном Пирсоновог коефицијента. Суме свих ајтема са укупном сумом корелирају на нивоу 0,01. Да бисмо идентификовали ставове васпитача о компетенцијама, анализирали смо степен процјене васпитача о тим компетенцијама. При доношењу закључака анализирали смо: фреквенцију, проценат, аритиметичку средину, стандардну девијацију и коефицијент варијабилности. Добијене резултате представили смо табеларно и дескриптивно. Обрада резултата овог истраживања је реализована примјеном софтверског пакета за статистичку обраду података SPSS 10.0 for Windows. Популацију представљају запослене особе у пеналним установама Републике Српске, које раде у служби преваспитања и у директном су контакту са осуђеним особама: социјални педагози, специјални педагози, педагози, љекари, психолози, социјални радници, васпитачи, социолози, наставници, професори и други, који дјелују мултидисциплинарно у правцу истог задатка, а то је ресоцијализација осуђених особа. За потребе нашег рада користили смо термин васпитач у контексту горе наведених професија. Узорак чине васпитачи из двије казнено-поправне установе: из Бања Луке 44 и Источног Сарајева 22. Укупно 66 васпитача. Преко 50% узорка чине васпитачи са вишим и високим нивоом образовања, а у истраживању је учествовало 86,4% васпитача са радним стажом до 20 година. Кад је у питању полна структура васпитача, 36,4% су жене, а 63,6% мушкарци.

Анализа и интерпретација резултата истраживања

У нашем раду пошли смо од претпоставке да васпитачи имају изграђене ставове о специфичним професионалним компетенцијама васпитача у пеналним установама. Резултате самопроцјене представљамо у тексту који слиједи.

Ставова васпитача о компетенцијама за препознавање и разумијевање узрока и појавних облика поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела

У Табели 1. представљени су емпиријски подаци процјена васпитача о нивоу њихове оспособљености за сваку поједину компетенцију за препознавање и разумијевање етиологије и феноменологије поремећаја у понашању и вршењу кривичних дјела.

Табела 1: Компетенције за препознавање и разумијевање узрока и појавних облика поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела – фреквенције, проценти и статистички параметри

оспособљеност	СКВАС 1		СКВАС 2		СКВАС 5		СКВАС 6		СКВАС 7	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	2	3,0	3	4,5	2	3,0	2	3,0	2	3,0
2	4	6,1	3	4,5	6	9,1	4	6,1	3	4,5
3	15	22,7	19	28,8	17	25,8	13	19,7	17	25,8
4	30	45,5	27	40,9	29	43,9	29	43,9	27	40,9
5	15	22,7	14	21,2	12	18,2	18	27,3	17	25,8
Тотал:	66	100	66	100	66	100	66	100	66	100
M	3,79		3,70		3,65		3,86		3,82	
SD	0,97		1,01		0,98		0,99		0,97	
V	25,59		27,30		26,85		25,65		25,39	
N	66		66		66		66		66	

Ниво оспособљености: 1 – уопште нисам оспособљен/а; 2 – недовољно сам оспособљен/а; 3 – дјелимично сам оспособљен/а; 4 – оспособљен/а сам; 5 – потпуно сам оспособљен/а. **Ознаке сквас1-2-5-6-7** имају значења: сквас1 -разумијевање узрока поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела, сквас2 - способност препознавања различитих појавних облика поремећаја у понашању и кривичних

дјела у различитим фазама развоја, сквас5 - оспособљеност за „препознавање“ и комуникацију са осуђеним особама-овисницима у рјешавању питања и проблема њихове болести овисности, сквас6- способност разумијевања криминалитета као индивидуалне и друштвене појаве, сквас7- способност препознавања психичких поремећаја, ментално ретардираних починилаца кривичних дјела.

Увидом у табелу уочавамо да преко 60% васпитача на свим компетенцијама за препознавање и разумијевање узрока и појавних облика поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела,процјењује да су оспособљени или потпуно оспособљени. Највиши ниво оспособљености уочавамо код способности разумијевања криминалитета као индивидуалне и друштвене појаве гдје 71,2% васпитача сматра да је оспособљено или потпуно оспособљено, а 28,8% да није оспособљено или је тек дјелимично оспособљено. Затим слиједи способност разумијевања узрока поремећаја у понашању и вршењу кривичних дјела гдје 68,2% васпитача сматра да су оспособљени, док 31,8% сматра да није оспособљено или је тек дјелимично оспособљено. Сљедећа је способност препознавања психичких поремећаја, ментално ретардираних починилаца кривичних дјела за коју 66,7% васпитача сматра да је оспособљено. У односу на претходне нешто „ниже“ су процијењене способности препознавања различитих појавних облика поремећаја у понашању и кривичних дјела у различитим фазама развоја и оспособљеност за „препознавање“ и комуникацију са осуђеним особама-овисницима у рјешавању питања и проблема њихове болести овисности за које 62,1% васпитача сматра да је оспособљено, или потпуно оспособљено, а 37,9% да није, или је тек дјелимично оспособљено.

Уочавамо да од 28,8% до 37,9% васпитача процјењује да није, или је тек дјелимично оспособљено за компетенције препознавања и разумијевања узрока и појавних облика поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела, што свакако није занемариво. Разлога за то сигурно има више, а неки су и у етиолошком аспекту криминалитета који је сложен и којег није једноставно објаснити иако постоје многе теорије усмјерене на објашњење криминалитета и деликвенције. Аутори у савременој науци прилазе овој проблематици из различитих аспеката (педагошких, психолошких, социолошких). Зато, посебан значај дајемо способности разумијевања криминалитета као индивидуалне и друштвене појаве, коју су васпитачи процијенили нешто више од осталих из ове групе компетенција. Способности препознавања појавних облика поремећаја у понашању и оспособљеност за „препознавање“ и комуникацију са осуђеним особама-овисницима у рјешавању питања и проблема њихове болести овисности, које су ниже процијењене, су вјероватно сложеније, јер захтијевају осим теоретских још и специфична практична знања. Интересантно је да је препознавање феноменологије нешто ниже процијењено од етиологије поремећаја у понашању и може да значи манифестну разноликост, односно промјенљивост појавних облика поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела, које је васпитачима теже пратити.

С обзиром на напријед наведено и комплексност посла за који је потребно знање и искуство и чињенице да је у нашем узорку 45,5% васпитача са радним стажом испод десет година, упућује нас на размишљање да је нешто нижа процјена ових способности можда и због недостатка искуства. Разлог такође може бити што је међу васпитачима један број оних који су стигли образовање и припремали се за рад у образовним, а не у пеналним установама. (Овај налаз је дао и интервју са васпитачима, гдје се то наводи: „Нисам се школовао да бих радио у затвору, али боље и овдје него на бироу ...“). Слична примједба може да стоји и за друго особље које ради са затвореницима, чије занимање није васпитач, а учествовали су у нашем истраживању.

Поред наведених резултата датих у виду фреквенција и процената анализирали смо и дескриптивне статистичке показатеље, који су представљени у другом дијелу табеле. Вриједности тих статистичких показатеља су комплементарне са подацима из првог дијела табеле, па их нећемо посебно образлагати. Представљени резултати указују да би требало иновирати Програм стручног уасвршавања васпитача новим садржајима, методама и облицима рада, којима би се унаприједиле способности које су ниже процијењене, а посебно способности за рад са затвореницима овисницима. Препоручује се сарадња и размјена искуства са другим установама изван пеналног система, које се баве питањима болести овисности. Треба додати, имајући у виду да је и рад са осуђеним особама са психичким сметњама веома тежак, да је пожељно пратити законску регулативу, која може бити од помоћи, како васпитачима, тако и

осуђеним особама. Пожељна је сарадња са психијатријским установама, као и праћење научних достигнућа из ове области.

Ставови васпитача о компетенцијама за креирање и провођење програма третмана

За креирање и провођење сложеног програма третмана васпитачи поред општих треба да посједују и специфичне професионалне компетенције. У Табели 2. представљени су емпиријски подаци процјена васпитача о нивоу њихове оспособљености за пет појединих компетенција за креирање и провођење програма третмана.

Табела 2: Компетенције за креирање и провођење програма третмана – фреквенције, проценти и статистички параметри

оспособљеност	СКВАС 3		СКВАС 8		СКВАС 9		СКВАС 10		СКВАС 13	
	F	%	F	%	f	%	F	%	f	%
1	3	4,5	5	7,6	3	4,5	4	6,1	2	3,0
2	7	10,6	3	4,5	7	10,6	9	13,6	5	7,6
3	17	25,8	19	28,8	24	36,4	19	28,8	15	22,7
4	33	50,0	32	48,5	29	43,9	30	45,5	27	40,9
5	6	9,1	7	10,6	3	4,5	4	6,1	17	25,8
Тотал:	66	100	66	100	66	100	66	100	66	100
M	3,48		3,50		3,33		3,32		3,79	
SD	0,96		1,01		0,90		0,99		1,02	
V	27,59		28,86		27,03		29,82		26,91	
N	66		66		66		66		66	

Ниво оспособљености: 1 – уопште нисам оспособљен/а; 2 – недовољно сам оспособљен/а; 3 – дјелимично сам оспособљен/а; 4 – оспособљен/а сам; 5 – потпуно сам оспособљен/а. **Ознаке сквас 3-8-9-10-13** имају значења: сквас3 - оспособљеност за креирање и анализу интервенцијских програма третмана; сквас8 - теоријски и практично оспособљен/а за третман жена и младих уз примјену савремених метода промјене животног стила; сквас9 - оспособљен/а за третман високоризичних починилаца кривичних дјела; сквас10 - оспособљен/а за третман сексуалних преступника; сквас13 - оспособљеност за рјешавање специфичних проблема у екстерним условима рада, карактеристичним за пеналну установу.

Уочавамо да више од 45% васпитача на свим компетенцијама за креирање и провођење програма третмана процјењује да су оспособљени или потпуно оспособљени. Највиши ниво оспособљености уочавамо код способности за рјешавање специфичних проблема у екстремним условима рада, карактеристичним за пеналну установу, за коју 66,7% васпитача сматра да је потпуно оспособљено или оспособљено, а 33,3 да није или је тек дјелимично оспособљено. Остале способности су ниже процијењене, као нпр. способност за креирање и анализу интервенцијских програма третмана и способност третмана жена и младих примјеном савремених теорија и метода промјене животног стила. За ове компетенције 59,1% васпитача сматра да је потпуно оспособљено или оспособљено, а 40,9% да није или је тек дјелимично оспособљено. Оспособљеност за третман сексуалних преступника и оспособљеност за третман високоризичних починилаца кривичних дјела су најниже процијењене.

Просјечне скалне вриједности углавном кореспондирају са процјенама нивоа оспособљености. Међутим, код података о варијабилности резултата има мањих одступања. Најхомогенији су код највише процијењене компетенције: способност за рјешавање специфичних проблема у екстремним условима рада, карактеристичним за пеналну установу (26,91). Међутим, најнижа хомогеност, а највећа варијабилност у процјенама васпитача није код најниже процијењене компетенције, што је било у претходним случајевима. Оспособљеност за третман високоризичних починилаца кривичних дјела је најниже процијењена, а њена варијабилност је 27,03 и нижа је у односу на оспособљеност за третман сексуалних преступника 29,82. То можемо тумачити јасноћом и интезитетом става већине васпитача о раду са високоризичним починиоцима кривичних дјела. Када је у питању третман жена-затвореница, нижа процјена способности је вјероватно и због специфичности рада са њима, али и због недовољног искуства. У оквиру програма преваспитања се мора уважавати индивидуалност сваке жене, односно њихова биолошка, социјална и психолошка својства, те уважавати посебне

потребе жена у пеналној установи. Навели смо да је оспособљеност за третман сексуалних преступника међу најниже процијењеним: 51,6% васпитача сматра да је оспособљено или потпуно оспособљено, а 48,4% да није, или је тек дјелимично оспособљено. Већина васпитача је изјавила да им је натеже радити са овим затвореницима и да им је понекад за рад потребна посебна психичка припрема (налаз из интервјуа васпитача: „Најтеже, јер осјећам гадљивост према таквим дјелима...“ или „ Потребно ми је да прије почетка рада са њима, „узнем ваздуха“ и будем смирен...“). Пажљива анализа последица и друштвене опасности које су проузроковали ови починиоци, као и проблеми са којима су суочене њихове жртве, захтијевају опрез свих друштвених фактора који се суочавају са овим проблемом, а посебно институција, као што су центри за социјални рад, специјалне здравствене установе, полиција, суд и наравно затворске установе. Оспособљеност за третман високоризичних починилаца кривичних дјела је најниже процијењена: 48,4% васпитача сматра да је оспособљено или потпуно оспособљено, а 51,6% да није, или је тек дјелимично оспособљено. Претпостављамо да су разлози за овакву процјену у томе што се тек у последње вријеме посебна пажња придаје третману високоризичних починилаца кривичних дјела у којем се тежи изналажењу баланса између сигурносних мјера, те активности и програма који стоје на располагању, као и обуци особља, које ће радити са њима. За третман високоризичних особа који је веома осјетљив и захтјеван можемо рећи да представља изазов у управљању затворима. При томе је јако важно да постоји јасан став ко су високоризични, као и критерији одређивања и класификација сигурности коју би требало непрестано испитивати током цијелог периода издржавање казне. Дакле, ради се о нечем новом за шта је потребна посебна обука васпитача. Напоменимо да је сврха затвора не само заштита друштва од криминала на начин да се из њега уклоне криминалци, већ да је то покушај рехабилитације и ресоцијализације осуђених особа колико је то могуће. Сходно томе, менаџмент затвора мора наћи баланс између мјера сигурности које се проводе и програма за реинтеграцију и ресоцијализацију осуђених особа. Ово се посебно односи на високоризичне гдје је овај проблем знатније изражен.

Ставови васпитача о компетенцијама за процјену особина, стања и потреба осуђених особа

У Табели 3. дати су емпиријски подаци процјена васпитача о нивоу њихове оспособљености за сваку поједину компетенцију за процјену особина, стања и потреба осуђених особа. Ове компетенције доприносе стварању повјерења и повољније климе за ресоцијализацију.

Табела 3: Компетенције за процјену стања и потреба осуђених особа – фреквенције, проценти и статистички параметри

оспособљеност	СКВАС 4		СКВАС 11		СКВАС 21		СКВАС 24		СКВАС 25	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1.	2	3,0	4	6,1	1	1,5	2	3,0	2	3,0
2.	3	4,5	2	3,0	3	4,5	0	0	2	3,0
3.	13	19,7	19	28,8	10	15,2	13	19,7	16	24,2
4.	31	47,0	29	43,9	35	53,0	28	42,4	23	34,8
5.	17	25,8	12	18,2	17	25,8	23	34,8	23	34,8
Тотал:	66	100	66	100	66	100	66	100	66	100
M	3,88		3,65		3,97		4,06		3,95	
V	24,48		27,95		21,66		22,41		25,32	
SD	0,95		1,02		0,86		0,91		1,00	
N	66		66		66		66		66	

Ниво оспособљености је: 1 – уопште нисам оспособљен/а; 2 – недовољно сам оспособљен/а; 3 – дјелимично сам оспособљен/а; 4 – оспособљен/а сам; 5 – потпуно сам оспособљен/а. **Ознаке сквас4-11-21-24-25** имају следећа значења: сквас4 - способност за процјену потреба осуђених особа; сквас11 - способност за мониторинг понашања осуђених особа; сквас21 - способност за процјену особина и стања осуђених особа; сквас24 - способност за процјену у којој мјери се заступају права осуђених особа; сквас25 - способност за савјетодавни рад са осуђеним особама.

Из табеле се види да више од 60% васпитача на свим компетенцијама за процјену стања и потреба осуђених особа процјењује да су оспособљени или потпуно оспособљени. Највиши ниво оспособљености уочавамо код способности за процјену особина и стања осуђених особа за коју 78,8% васпитача сматра да је оспособљено или потпуно оспособљено, што је са аспекта инклузивног третмана веома значајно. Код су у питању способности за процјену у којој мјери се заступају права осуђених особа, 77,2% васпитача сматра да је оспособљено или потпуно оспособљено, а 22,8% да није или је дјелимично оспособљено. У односу на остале способности најниже је процијењена способност за мониторинг понашања осуђених особа. У другом дијелу табеле представљени су дескриптивни статистички показатељи. Просјечне скалне вриједности кореспондирају са процјенама нивоа оспособљености. Подаци о варијабилности резултата хомогенији су код „више“ процијењених компетенција, као што је способност за процјену особина и стања осуђених особа (21,66). Нижа хомогеност, а већа варијабилност у процјенама васпитача види се код „ниже“ процијењених компетенција нпр. код способност за мониторинг понашања осуђених особа (27,95). Кад су у питању ове компетенције треба истаћи да су васпитачи упознати са конвенцијама и споразумима који штите права осуђеника, али и све друге сфере људских права. Оспособљени су да примјењују опште инструменте за заштиту људских права. Са нивоа УН то су: Универзална декларација о људским правима, Међународни пакт о грађанским и политичким правима и Факултативни протокол уз Међународни пакт о грађанским и политичким правима и документ са нивоа Вијећа Европе: Европска конвенција о заштити људских права (ECHR). Све ово доприноси стварању позитивне климе у провођењу инклузивног третмана.

Ставови васпитача о компетенцијама за професионални развој

У Табели 4. дати су емпиријски подаци процјена васпитача о нивоу њихове оспособљености за сваку поједину компетенцију за професионални развој.

Табела 4: Компетенције за професионални развој - фреквенције, проценти и статистички параметри

оспособљеност	СКВАС 15		СКВАС 16		СКВАС 17		СКВАС 18		СКВАС 19	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	1	1,5	5	7,6	2	3,0	2	3,0	2	3,0
2	2	3,0	6	9,1	1	1,5	2	3,0	1	1,5
3	9	13,6	16	24,2	11	16,7	11	16,7	12	18,2
4	19	28,8	24	36,4	38	57,6	37	56,1	31	47,0
5	35	53,0	15	22,7	14	21,2	14	21,2	20	30,3
Тотал:	66	100	66	100	66	100	66	100	66	100
M	4,29		3,58		3,92		3,89		4,00	
V	21,45		32,40		21,68		22,62		22,75	
SD	0,92		1,16		0,85		0,88		0,91	
N	66		66		66		66		66	

Ниво оспособљености: 1 – уопште нисам оспособљен/а; 2 – недовољно сам оспособљен/а; 3 – дјелимично сам оспособљен/а; 4 – оспособљен/а сам; 5 – потпуно сам оспособљен/а. **Ознаке сквас15-16-17-18-19** имају следећа значења: сквас15 - способност учења из властитог искуства; сквас16 - способност контролисања и спречавања професионалног сагоријевања; сквас 17 - способност стварања професионалног идентитета; сквас 18 - способност критичког процјењивања властитог рада; сквас 19 - способност за даље професионално усавршавање

Преко 60% васпитача на свим компетенцијама за професионални развој процјењује да су оспособљени или потпуно оспособљени. Највиши ниво оспособљености уочавамо код способности учења из властитог искуства за коју 81,8% васпитача сматра да је оспособљено. Затим слиједи способност стварања професионалног идентитета, способност критичког

сагледавања властитог рада и оспособљеност за даље професионално усавршавање. У односу на остале најниже је процијењено контролисање и спречавање професионалног сагоријевања: за које 60% васпитача сматра да је оспособљено или потпуно оспособљено, 40% да није, или је само дјелимично оспособљено. Међу највише процијењеним компетенцијама је способност учења из властитог искуства, која подразумијева процес у којем се компетенције стичу трансформацијом искуства, што значи да је стечена компетенција резултат начина на који појединац приступа информацијама и начина на који их трансформише кроз властито искуство. У нашем истраживању васпитачи су високо процијенили ову компетенцију, па претпостављамо да су у великој мјери и оспособљени за њу. Сматрамо да је ова компетенција развијенија, између осталог и зато што се директно аплицира у пракси. Као што знамо, у раду са затвореницима васпитачи примјењују своје професионално знање и умијеће. Такође су често у ситуацијама у којима рјешавају различите проблеме, из којих уче и наравно, стичу искуства, значајна за њихове сљедеће активности. У односу на остале компетенције најниже је процијењена способност контролисања и спречавања професионалног сагоријевања код које је и нижа хомогеност, а већа варијабилност(32,40). Резултати указују да је потребно радити на доношењу „анти-стресног“ програма, дизајнираног у складу са исказаним потребама васпитача, како би се могло контролисати и спречавати професионално сагоријевање. Значи, васпитач треба бити свјестан понашања која указују на постојање ризика од професионалног сагоријевања, треба препознати их и суочити се са њима. Осим рада на себи, важно је солидарисање и умрежавање са људима и установама, који раде сличне послове. Такође се препоручује и супервизија као један од начина за контролисање и неутралисање овог за васпитаче великог проблема (налаз интервјуа васпитача: „Лакше ми је кад имам са неким да се консултујем о проблему“, или „ Не могу сам доносити тешке одлуке, одговорност треба подијелити...“).

Ставови васпитача о комуникацијским компетенцијама

У Табели 5 дати су емпиријски подаци о оспособљености за сваку поједину комуникацијску компетенцију.

Табела 5: Комуникацијске компетенције – фреквенције, проценти и статистички параметри

оспособљеност	СКВАС 14		СКВАС 22		СКВАС 23		СКВАС 12		СКВАС 20	
	F	%	f	%	F	%	F	%	F	%
1	1	1,5	1	1,5	2	3,0	1	1,5	1	1,5
2	3	4,5	2	3,0	1	1,5	5	7,6	4	6,1
3	9	13,6	8	12,1	8	12,1	11	16,7	14	21,2
4	21	31,8	28	42,4	28	42,4	33	50,0	34	51,5
5	32	48,5	27	40,9	27	40,9	16	24,2	13	19,7
Тотал:	66	100	66	100	66	100	66	100	66	100
M	4,21		4,18		4,17		3,88		3,82	
V	22,57		21,05		22,06		23,71		23,04	
SD	0,95		0,88		0,92		0,92		0,88	
N	66		66		66		66		66	

Ниво оспособљености: 1 – уопште нисам оспособљен/а; 2 – недовољно сам оспособљен/а; 3 – дјелимично сам оспособљен/а; 4 – оспособљен/а сам; 5 – потпуно сам оспособљен/а. **Ознаке сквас 14-22-23-12-20** имају сљедећа значења: сквас14 - способност активног слушања саговорника; сквас22 - способност одржавања и развијања ефикасних радних односа; сквас23 - способност одржавања сигурних начина комуникације са колегама; сквас12 - способност примјене етичких принципа у раду; сквас20 - способност усаглашавања мишљења са тимом;

Више од 70% васпитача процјењује да су оспособљени или потпуно оспособљени за комуникацијске компетенције. Највиши ниво оспособљености је уочен код способности одржавања и развијања ефикасних сарадничких односа и способности одржавања сигурних начина комуникације са колегама за које 83,3% васпитача сматра да је оспособљено или

потпуно оспособљено, а 16,7% да није, или је дјелимично оспособљено. Затим слиједи способност активног слушања саговорника и способност примјене етичких принципа у раду. У односу на претходне, нешто ниже је процијењена способност усаглашавања мишљења са тимом за коју 71,2% васпитача сматра да је оспособљено или потпуно оспособљено, а 28,8% да није, или је дјелимично оспособљено. Сагледавањем резултата процјена очигледно је да су комуникацијске компетенције у односу на претходне, које смо анализирали највише процијењене. Међу највише процијењеним издвајамо: способност активног слушања саговорника, способност одржавања и развијања ефикасних радних односа и сигурних начина комуникације са колегама у пеналној установи. И код ових компетенција просјечне скалне вриједности кореспондирају са процјенама нивоа оспособљености. За нас су занимљиви подаци о варијабилности резултата. Иако су разлике мале и скоро занемарљиве, ипак је уочљиво да су резултати хомогенији (нижа варијабилност) код више процијењених компетенција и обрнуто. Дакле, резултати на основу процјена васпитача указују на добру развијеност комуникацијских компетенција. И поред тога, потребно је у Прогаму стручног усавршавања васпитача планирати радионице добре комуникације, како би се унапређивале ове компетенције или бар задржале на садашњем нивоу.

С обзиром на све напријед наведене емпиријске податке могли бисмо рангирати испитане специфичне професионалне компетенције на следећи начин: 1. комуникацијске компетенције, 2. компетенције за професионални развој, 3. компетенције за процјену стања и потреба осуђених особа, 4. компетенције за препознавање и разумијевање етиологије и појавних облика поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела, 5. компетенције за креирање и провођење програма третмана. Ранг и статистичке параметре ових компетенције приказујемо у Табели 6.

Табела 6: Специфичне професионалне компетенције

Специфичне професионалне компетенције	Компетенције за препозн. етиолог. и феном. ПУП-а и вршења КД	Компет. за креирање и провођење прог. третм.	Компет. за процј. стања и потреба осуђ. особа	Компет. за професионални развој	Комуникацијске компетенције
M	3,76	3,48	3,90	3,94	4,05
V	26,14	28,01	24,30	23,98	22,46
R	4.	5.	3.	2.	1.

Статистички параметри на нивоу специфичних компетенција су: $M=3,826$; $\sigma=0,91$; $\alpha=0,9751$; $V=23,78$;

Закључци

Идентификовали смо ставове васпитача о специфичним професионалним компетенцијама за: препознавање и разумијевање етиологије и појавних облика поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела, креирање и провођење програма третмана, процјену стања и потреба осуђених особа, професионални развој и комуникацијске способности. Анализирали смо дескриптивне статистичке показатеље за сваку групу поменутих специфичних професионалних компетенција, те интерпретирали њихов значај и улогу у контексту рада васпитача на преваспитном третману и ресоцијализацији осуђеника. Резултати су показали да васпитачи нешто „више“ процијењују комуникацијске компетенције ($R=1$), па можемо закључити да су оне вјероватно развијеније. За нас је то очекивано с обзиром да су ове специфичне професионалне компетенције у вези са високо процијењеним интерперсоналним општим компетенцијама, које сугенеричке и преносиве, садржане у другим компетенцијама, а што је потврђено теоријским налазом. Кад су у питању компетенције за процјену стања и потреба осуђених особа, сматрамо да су довољно развијене, да васпитачи имају осјећај емпатије, те да се веома одговорно и професионално односе према потребама осуђених особа. Такође треба истаћи да су компетенције за професионални развој, међу којима су способност учења из властитог искуства, оспособљеност за даље професионално усавршавање и способност

стварања професионалног идентитета високо процијењене ($R=2$), и да су ове компетенције претпоставка цјеложивотног учењу васпитача. Због нешто ниже процијењених компетенција за креирање и провођења програма третмана и компетенција за препознавање и разумијевање етиологије и појавних облика поремећаја у понашању и вршења кривичних дјела предлажемо да се приликом израде Програма стручног оспособљавања и усавршавања, пажња усмјери на облике, методе, средства и садржаје рада који ће унаприједити ове компетенције.

Резултати нашег истраживања су такође показали да специфичне професионалне компетенције васпитача одговарају сложеним захтјевима посла којег обављају у пеналним установама. Посебно долазе до изражаја у инклузивном преваспитном третману, у којем се примјењују флексибилни програми који су у складу са потребама и могућностима осуђеника. Треба истаћи да је у основи инклузивног преваспитног третмана симедонијски карактер, односно склоност човјека да помаже другима, што је препознато код васпитача у раду на оспособљавању осуђеника за прихватање позитивних друштвених вриједности и поново укључивање у друштво.

Литература

- Банђур, В. и Поткоњак, Н. (2004): *Истраживачки рад у школи*. Српско Сарајево: Министарство просвјете и културе и Универзитет у Српском Сарајеву.
- Бранковић, Д. и Илић, М. (2003): *Основи педагогије*. Бања Лука: Comesgrafika.
- Бранковић, Д. (2011): Дефинисање компетенција наставника разредно-предметне наставе. *Нова школа 8/11*. Бјељина: Педагошки факултет.
- Вујаклија, М. (2004): *Лексикон страних речи и израза*. Београд: Издавачко предузеће Просвета.
- Дојдер Трбојевић, М. (2009): *Супервизија – Облик професионалне помоћи особљу у пеналним установама*. Магистарски рад. Бања Лука: Филозофски факултет.
- Друштво уједињених грађанских акција (2006): *Водич кроз инклузију у образовању*. Сарајево: Дуга.
- Дукић, Г. (2011): *Компетенције и цјеложивотно учење васпитача у пеналним установама*. Необјављени магистарски рад. Бања Лука: Филозофски факултет.
- Јоргић, Д. (2008): *Утицај интерактивног стручног усавршавања наставника на њихове професионалне компетенције*. Докторска дисертација. Бања Лука: Филозофски факултет.
- Елезовић, А. (2003): Ресоцијализација осуђеника за вријеме и након издржане казне. *Пенолошка теорија и пракса*, бр. 2.
- Мацановић, Н. (2011а): *Ресоцијализација осуђених лица*. Бања Лука: Бесједа.
- Мацановић, Н. (2014): *Пенолошка андрагогија*. Бања Лука: ЕДИ Европски дефендологија центар.
- Милутиновић, М. (1977): *Пенологија*. Београд: Савремена администрација.
- Николић, З. (2000): *Криминологија са социјалном патологијом*. Београд: Народна књига.
- Продановић, М. et al. (2005): *Основни приручник за обуку затворског особља*. Стразбур: СЕ
- Сузић, Н. (2008): *Увод у инклузију*. Бања Лука: XBS.

PROFESSIONAL SPECIFIC COMPETENCES OF COUNSELORS IN PENAL INSTITUTIONS AS A THEORETICAL-EMPIRICAL PROBLEM OF INCLUSION

Abstract: Due to the complexity and multidisciplinary of the correctional treatment with the aim of resocialization, counselors face the various needs of prisoners and the use of flexible treatment programs, where inclusion is identified. Therefore, apart from general (generic) competences, counselors must also have very developed professional specific competences, which were analyzed as a theoretical-empirical problem of inclusion. We identified counselors' attitudes on professional specific competences for recognition and understanding of etiology and phenomenology of conduct disorder and committing criminal acts, competences for creation and conduction of a treatment program, assessment of state and needs of convicted people, competences for professional development and communication abilities. We also analyzed descriptive statistical

indicators for each group of the mentioned professional specific competences and interpreted their significance and role within the context of correctional work of counselors on resocialization, i.e. on preparing convicted people to accept the positive social values and to be reincluded into society.

Key words: *counselors, inclusion, professional specific competences, counselors, inclusion, correctional treatment and resocialization of prisoners.*